

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ביצה

פרק ראשון

סוגיה ב: "הכנה דרבה"

נכתב בסייעתא דשמיא
על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ
ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

© כל הזכויות שמורות למחבר

מהדורה ראשונית ללא הגהה

סוגיה ב: "הכנה דרבה"

***

רקע

בסוגיה הקודמת הגמ' דנה בהסבר מחלוקת בית הלל ובית שמאי, הביאה הסבר אחד למחלוקת ודחתה אותו. בסוגייתנו הגמ' מביאה הסבר נוסף למחלוקת, ובסוגיה הבאה הגמ' מביאה שני הסברים נוספים. ההסבר בסוגייתנו חשוב במיוחד גם מפני שהוא נפסק להלכה, וגם מפני שהוא מהווה בסיס לכמה סוגיות בהמשך. לראשונים כמה הכנות בהסבר הדין, אבל ההכנות אינן מפורשת בדבריהם. יש ללמוד את הראשונים בעיון רב ולדייק מדבריהם כיצד הם מבינים את מהות הדין.

מקורות

- א. גמ' ב: "אלא אמר רבה לעולם בתרנגולת העומדת לאכילה... לא גזרו בה רבנן"
 ב. רש"י ד"ה דכל ביצה דמתילדא, ורבה, לטעמיה דאמר רבה, והכינו, ואין יום טוב מכין תוס' ד"ה והיה
 רי"ף א-א: "ביצה שנולדה ביום טוב... דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן"
 [ר"ן ד"ה ואוקמא, רבה, ומדפרכינן]
 בעל המאור א. [עמודה שניה], "והרי"ף ז"ל סמך בפירושו דמתני'... שום מוקצה בעולם"
 רשב"א ד"ה רבה לטעמיה, חול מכין לשבת, ואין שבת
 שיטה מקובצת ד"ה רבה לטעמיה
 ג. פירוש המשנה לרמב"ם פ"א מ"א
 רמב"ם הל' שביתת יום טוב פ"א הי"ט
 ספר החינוך מצוה רצח, "וכן מה שאמרו באיסור הכנה דאין יום טוב... רבותי ישמרם אל"
 ד. שו"ע סי' תקיג סע' א-ב, ז ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק א-ג, ה]

רשב"א ד"ה רבה לטעמיה, חול מכין לשבת, ואין שבת
 רבה לטעמיה דאמר רבה והי' ביום הששי והכינו את אשר יביאו וכו'. פרש"י ז"ל רבה לטעמיה דאית ליה מוקצה דאורייתא כדאמרי' בפסחים בפרק אלו עוברין גבי פלוגתא דהאופה מ"ט לחול מוקצה דאורייתא דכתיב והכינו את אשר יביאו ואזהרתיה מלא תעשה כל מלאכה. ואין פרושו נכון חדא דהתם הדר ביה רבה במסקנא, ועוד קשיא לי דאם איתא למה לי דאמר וקסבר רבה כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה דאפי' גמרה האידנא נמי תסר ואפי' י"ט גרידא שבת גרידא נמי תסר משום מוקצה ומאי שנא י"ט אחר השבת, אלא ה"פ רבה לטעמיה דמוקי לה לקרא בהכנה דממילא ומשום דאמרי' בסמוך דהנך אמוראי דלית להו הכנה ומוקי לה לקרא בהכנה דידיהם ולומר שיכינו היום כדי שלא יעשו מלאכה בשבת.
 חול מכין לשבת וחול מכין לי"ט ואין י"ט מכין לשבת. וא"ת מנא לי' דאין י"ט מכין לשבת אדרבה נימא דיום הששי מכין לשבת ואפילו חל י"ט להיות ערב שבת, איכא למימר דלא אפשר (דהתם) [דקרא] גבי מן כתיב ומן לא היה יורד להם לא בשבתות ולא בימים טובים כדאיתא במדרש, וא"נ

יש לומר דהששי משמע דממעט דכל ה' הידיעה ממעטת, ולי נראה עוד דאי אפילו ב"ט והיה ביום הששי למאי אתא ואי להתיר בכל י"ט לישתוק קרא מיניה דמנא תיתי לאסור דכיון דאוכל נפש שרי אפי' צרכי שבת יעשה ב"ט.

ואין שבת מכינה ל"ט. פי' מק"ו די"ט. וכתב רש"י ז"ל אחשבה רחמנא לסעודת שבת שיזמינה מבע"י ובחול דאין י"ט מכין לשבת וי"ט נמי קרי שבת ובעיא סעודתו הזמנה והזמנתו בחול אבל סעודת חול לא חשיבא ולא בעיא הזמנה, ותמיה אני על לשון זה דסעודת שבת בעיא הזמנה מבע"י ובחול א"כ אף שבת אינה מכינה לעצמה (ולא) [והלא] שבת וי"ט גרידא מדינא ביצה שריא, ובי"ט שאחר השבת אי לאו דמאתמול גמרה לה אף היא שריא, ובערובין אמרי' תחלת היום קונה עירוב שבת מכינה לעצמה, אלא ה"פ סעודת י"ט ושבת חשיבא למהוי להו הזמנה והלכך כל שתהא להן הזמנה אינו בדין שיזמין שבת ל"ט ולא י"ט לשבת אבל הם מכינים לעצמן, וחול נמי לא חשיב ולא שייך ביה הזמנה והלכך ביצה שנולדה ביום שלאחר השבת או לאחר י"ט שריא דלא שייכא הזמנה לסעודת חול.

שיטה מקובצת ד"ה רבה לטעמיה

רבה לטעמיה דאמר רבה מאי דכתיב והיה ביום הששי והכינו כו'. פרש"י ז"ל רבה לטעמיה דאית ליה מוקצה דאורייתא כדאמרינן בפסחים פרק אלו עוברין. והקשה הרשב"א ז"ל טובא להאי פירושא, חדא דהתם הדר ביה רבה מההיא במסקנא, ועוד דאם איתא דמוקצה דאורייתא מאי שנא משום דגמרה מאתמול אפילו גמרה האידנא נמי ליתסר, ועוד דביום טוב גרידא ליתסר מדינא משום מוקצה ואנן לא אסרינן ליה אלא משום גזרה כדאיתא בסמוך. וכן הקשה קושיא זו למטה הרב ז"ל פעם אחרת. ואין קושיות אלו מחוורות בעיני מורי נ"ר, דהא דהדר ביה רבה התם ואוקמה בעצי אשרה היינו משום קושיא שנית שהקשה לו אביי: ועוד הא אמרת אין חלוק מלאכות ביום טוב, דאלו משום קושיא קמייתא היה לו לתרץ דמשום הכי מביא מן המוקצה משום דכתיב ממשקה ישראל מן המותר לישראל ולא אמעוט אלא טבל ודומה לו שאיסור גופו גרם לו, ועוד היה לו לרבה לומר דההיא רב חסדא אמרה ולדידיה לא סבירא לי כותיה, אלא קושיא שניה הכריחו לאוקומי בעצי אשרה ולא למימרא דהדר ביה מהא דאמר דמוקצה הוא מן התורה. ואי תימא אם כן [גמרה] האידנא נמי תיתסר כמו שהקשה הרב ז"ל, ויש לומר דאין הכי נמי דאפילו גמרה האידנא מיתסרא אלא משום דלא אפשר שתהא נגמרת ונולדת ביום אחד לא אמר הכי, והא דאמר מאתמול גמרה לה שלא תאמר שנגמרה לזה זה שני ימים ויהיה חול מכין ליום טוב. ולהאי פירושא נצטרך לומר דהא דתניא בסמוך השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות וכו' מיירי ביום טוב גרידא ומשום דתלינן דלמא גמרה בחול, דאי ביום טוב אחר שבת ממה נפשך מיתסר. ועיין. ואי תימא ביום טוב גרידא ליתסר כדאקשי הרב ז"ל, כבר נשמר מזה רש"י ופירש אחשבה רחמנא לסעודת שבת שיזמינה מבעוד יום של חול, ופירוש לפירושו כיון שהיא תרנגולת העומדת לאכילה ואוכלא דאיפרת הוא, ביום טוב דבעלמא שריא (בהא) [דהא] הכנתה בידי שמים נעשית בחול וליכא משום נולד דאוכלא דאיפרת הוא, אבל יום טוב שלאחר השבת אסירא מפני שאותה הכנה שבידי שמים נעשית בשבת והיא כמאן דליתא שיום טוב צריך הכנה דחול, וגבי ביצה לא בעינן הכנה אלא דבידי שמים דהיינו גמר ביצה, הלכך בשבת גרידא וביום טוב גרידא מדינא שריא שהרי הכנתה דבידי שמים נעשית בחול והיא אינה צריכה להכנה אחרת, אבל להכנה דגמר ביצה שהיא בידי שמים ודאי צריך שאין דעתו של אדם על מה שלא בא לעולם כלל, דהא בצים לא עבידי דאתו וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל פרק כל כתבי, אבל מכיון דגמרה לה מאתמול כיון שהתרנגולת עומדת לאכילה שהוא מפני שהביצה כאחד מאבריה דאוכלא דאיפרת הוא הלכך ביום טוב אחר שבת

אסירא מפני שאותה הכנה דבידי שמים דדמיא להכנה דבידי אדם נעשית בשבת. וזהו שכתב רש"י ז"ל תרי זימני משום דאיתכן בידי שמים בשבת, לומר ההכנה הצריכה נעשית בשבת, מה שאין כן בשבת גרידא וביום טוב גרידא. ובהאי פירושא ניחא לן מאי דאקשי הרשב"א ז"ל לפירוש רש"י שהקשה דאי סעודת שבת בעיא הזמנה ובחול אם כן בשבת גרידא וביום טוב גרידא ליתסר מדינא ולימא דשבת אינה מכינה לעצמה ובעירובין אמרינן תחלת היום קונה עירוב והשבת מכינה לעצמה, ולפום האי פירושא לא קשיא מידי, ועוד דאינה ראייה האי דעירוב דשאני התם דאזמין ליה לסעודתייהו דעירוב מבעוד יום וקנין שביתתו הוה ליה ממילא, ותדע דבעינן סעודה הראייה מבעוד יום כדמוכח התם מהא דלוגין טבול יום כו'. עד כאן תורף דברי מורי הרב נ"ר.

פירושה השנה לרמב"ם פ"א מ"א

כלל הוא אצלינו שהמוקצה אסור לאכלו ביום טוב, ומוקצה, הוא הדבר שהקצוהו מלאכלו וחשבו עליו שלא לאכלו. וכן נולד אסור ביום טוב. ונולד, הוא הדבר שנתחדש ביום טוב מה שלא היתה דעתם עליו כגון פירות הנובלין מן האילנות. ועל שני כללים אלו סובבת מסכתא זו, ואין בהם מחלוקת במקום זה. לפיכך אם היה עוף העומד כדי לקחת ביציו בלבד לא לשחטו ולאכלו אין מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל שביצתו שנולדה ביום טוב אסורה לפי שאותו העוף מוקצה, לא נחלקו אלא בתרנגולת העומדת לאכילה, וטעם בית הלל שאסורה משום הכנה, שזה שאמר ה' והיה ביום הששי והכינו אומרים בית הלל חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב ואין יום טוב מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב. ואצלינו עוד שהביצה נולדת היום כבר נגמרה התהוותה מאתמול, לפיכך אם חל יום טוב אחר שבת ונולדה ביום טוב אסורה מפני שהשבת הכינה אותה, ואסרונה בכל יום טוב גזרה יום טוב אחר שבת, וכן אסורה כשנולדה בשבת משום שבת אחר יום טוב. וסוג זה של הכנה שהיא הכנה טבעית נאסר גזרה מדרבנן, ובו נחלקו בית שמאי והתירוהו, אבל להכין על ידי מלאכה מיום טוב לשבת הרי זה אסור לדברי הכל. וממה שאתה צריך לדעת שבזמנינו שאנו עושין יום טוב שני ימים ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני, חוץ משני ימים טובים של ראש השנה מפני שעשאוהו קדושה אחת והרי הן כיום אחד, וכן שבת ויום טוב נולדה בזה אסורה בזה. ודע שכל שאסור לאכלו ביום טוב אסור לטלטלו ממקום למקום וכבר קדמו לך מזה כללים במסכת שבת.

ספר החינוך מצוה רצח

וכן מה שאמרו באיסור הכנה דאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליום טוב, ולא משתכחא איסור הכנה מדאורייתא לדעת, כי מעינת שפיר בדברי הגמרא כי אם בביצה בלבד. ועיקר איסורה הוא בשנולדה ביום טוב שלאחר שבת או בשבת שלאחר יום טוב, בהכי מתוקמא הכנה דרבה בביצה [ב' ע"ב] ובהכי אסירא איסורא דאורייתא ולא בענין אחר, דהא דאסרינן לה כשנולדה בשבת ליום טוב שלאחריו או בשנולדה ביום טוב לשבת שאחריו, וכן כשנולדה ביום טוב עצמו, מדרבנן הוא איסורא, והכל משום גזירה דנולדה ביום טוב שלאחר שבת כדאמרן. ויארץ הענין אם באתי לכותבו בביאור רחב, ובמקומו בריש ביצה [שם] הארכתי בו, כאשר למדוני רבותי ישמרם אל.

הסבר הסוגיה

אמר רבה מאי דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב ואין יום טוב מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב. [גמ' ב:]

רבה מעמיד את משנתנו בתרנגולת העומדת לאכילה שאינה מוקצת, ואף על פי כן בית הלל אוסרים לאכול את הביצה מפני דין "הכנה". את דין הכנה ניתן להבין באחת משתי דרכים:

א. קדושת המועד מחייבת שצרכיו יהיו מוכנים מיום חול, ולא ממועד אחר. לכן אסור לאכול ביום טוב ביצה שנגמרה בשבת, כיוון שביצה זו הוכנה למועד ממועד אחר.
 ב. קדושת המועד מחייבת שהמועד לא יהיה "שרת" ליום אחר. לכן אסור לאכול ביום טוב ביצה שנגמרה בשבת, כיוון שבאכילתה במועד מתגלה שהשבת משמשת את היום טוב. לראשונים שלושה פירושים לדין הכנה המבוססים על שתי הדרכים הללו:
 רש"י ובעל המאור מפרשים כפי הדרך הראשונה, רש"י מקשר דין הכנה לדין מוקצה, ובעל המאור מנתק ביניהם. תוס', רמב"ן ורשב"א מפרשים כפי הדרך השנייה.
 נבאר את השיטות הללו אחת לאחת:

רש"י [ד"ה ורבה, לטעמיה דאמר רבה] מפרש: "ורבה דאסר בהכנה שאינה בידים ממש, לטעמיה דאמר רבה בפסחים ויליף מהכא דמוקצה לדאורייתא". רש"י מפרש שדין הכנה מבוסס על דין מוקצה, ושניהם אסורים מהתורה. דין מוקצה אוסר לאכול במועד כל דבר שלא הוכן מערב המועד לצורך אכילה במועד, וגם דין הכנה אוסר לאכול במועד כל דבר שלא הוכן מערב המועד לצורך אכילה במועד.

צריכים להדגיש שלשיטת רש"י שדין הכנה מבוסס על דין מוקצה, התחדשו בסוגיית "הכנה דרבה" שני חידושים הלכתיים וחידוש אחד מציאותי:

א. בסוגיית "הכנה דרבה" מתחדש שמועד אחד אינו מכין למועד אחר. דין מוקצה מחייב להכין למועד מבעוד יום, אבל אינו מחייב להכין מיום חול, בסוגיית "הכנה דרבה" מתחדש שחייבים להכין ביום חול ולא במועד.

ב. דין מוקצה מתייחס לדעתו של האדם בלבד, האם דעתו היתה להשתמש בחפץ או שלא היתה דעתו להשתמש בחפץ. דין הכנה מתייחס גם למציאות האובייקטיבית, והוא מחדש שכל דבר שלא הוכן מיום חול אסור בשימוש בשבת, אפילו אם הכנה זו בידי שמים [כביצה שנגמרה מאתמול] ומבחינתו של האדם הכנה זו אינה מורגשת כלל.

ג. חידוש מציאותי שביצה שנולדה היום נגמרה אתמול.

תרנגולת העומדת לגדל ביצים אינה עומדת לאכילה, ואין דעתו של האדם לאוכלה ביום טוב. לפיכך היא אסורה באכילה מדין מוקצה [לשיטת רש"י היא אסורה מהתורה, שמוקצה דאורייתא] דעתו של אדם על כל תרנגולת העומדת לאכילה, ומותר לאכול אותה ואת ביצתה, שאף הביצה חלק מגוף האם, ודעתו על כולה. ביצה שנגמרה בשבת אסור לאוכלה ביום טוב שלאחר השבת, כיוון שהגמר מכינה [בידי שמים] לאכילה ביום טוב, ואסור ביום טוב לאכול דבר שלא הוכן ביום חול [כיוון שדין הכנה מתייחס למציאות האובייקטיבית, דעתו של האדם על כל התרנגולת אינו מתיר את הביצה].

הרשב"א [ד"ה רבה לטעמיה, ואין שבת מכינה ליי"ט] מקשה שלש קושיות חזקות על שיטת רש"י:

מהדורה ראשונית ללא הגהה

א. שיטת רש"י שמוקצה דאורייתא אינה נכונה שהרי מסקנת הגמ' בפסחים [מז:]: שרבה חזר בו מדבריו שמוקצה דאורייתא. כיוון שהכנה דאורייתא [כפי שמוכח בגמ' ג:] ומוקצה דרבנן, לא ניתן לומר שדין הכנה מבוסס על דין מוקצה.

ב. הגמ' אומרת ש"כל ביצה דמתילדא האינדא מאתמול גמרה לה", משמע שאם הביצה היתה נגמרת ביום טוב עצמו היא היתה מותרת ורק מפני שנגמרה בשבת שלפני יום טוב, הביצה אסורה. לפי שיטת רש"י, שהביצה אסורה מפני שלא הוכנה מיום חול, כל שכן שצריך לאסור ביצה שנגמרה ביום טוב עצמו.

ג. הגמ' בעירובין [לח:]: מקשה על המשנה האומרת שניתן להניח עירוב ביום טוב שחל ביום ששי לצורך שבת, והרי יום טוב מכין לשבת. מתרצת הגמ': "מי סברת סוף היום קונה עירוב תחלת היום קונה עירוב ושבת מכינה לעצמה". מקשה הרשב"א שאם אנו מפרשים שדין הכנה אוסר להכין צורכי שבת ביום טוב, תירוץ הגמ' מובן, שכיוון שתחילת היום קונה עירוב, שבת מכינה לעצמה, ומותר לשבת להכין לעצמה, אבל לשיטת רש"י, שצריך להכין מיום חול, תירוץ הגמ' אינו מובן, שאסור לשבת להכין לעצמה, וחייבים להכין לה מיום חול.

המיוחס לשיטה מקובצת [ד"ה רבה לטעמיה] מתרץ את קושיות הרשב"א:

א. המיוחס לשיטה מקובצת מפרש שרבה לא חזר בו משיטתו שמוקצה דאורייתא אלא חזר מדין אחר.

ב. אין הכי נמי אם הביצה היתה נגמרת בשבת עצמה וביום טוב עצמו היא היתה אסורה באכילה, מכיוון שלא הוכנה מיום חול למועד. דברי הגמ' "כל ביצה דמתילדא האינדא מאתמול גמרה לה" באה להוציא מהאפשרות שהיא נגמרה יומיים לפני לידתה, ואז היה מותר לאוכלה אפילו ביום טוב אחר שבת.

ג. דין הגמ' בעירובין ששבת מכינה לעצמה לא נאמר בהכנה גמורה, שבה שבת אינה מכינה לעצמה [ואם ביצה היתה נגמרת באותו יום, היה אסור מהתורה לאכול ביצה שנולדה בכל שבת אף בשבת שאינה סמוכה ליום טוב] אלא בקנין שביתה, והכנה זו ניתן לעשות בשבת לעצמה [אולם גם הכנה זו אסור לעשות מיום טוב לשבת, ואיני יודע מדוע].

תוס' [ד"ה והיה], רמב"ן [במלחמות פסחים טו.] ורשב"א [ד"ה רבה לטעמיה] חולקים על שיטת רש"י וסוברים שדין הכנה אינו מדין מוקצה, ואינו דין במועד שמכינים לו, אלא דין בקדושת המועד המכין, שאסור להשתמש בו כשרת למועד אחר.

ההבנה שהכנה אינה מדין מוקצה, מפורשת בראשונים. ההבנה שדין הכנה אינו דין במועד שמכינים לו, אלא דין בקדושת המועד המכין, אינה מפורשת בראשונים וניתן לדייקה משתי קושיות שהם מקשים.

תוס' [ד"ה והיה] מקשה [בקושיה נסתרת] מנין אנו יודעים שאסור להכין משבת ליום טוב, והרי מהפסוק "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו" מדובר על שבת, וניתן ללמוד רק שאסור להכין מיום טוב לשבת. מתרץ התוס': "ואין שבת מכין ליום טוב מכל שכן דכיון

דאין יום טוב מכין לשבת כל שכן דאין שבת מכין ליום טוב". אם אנו מפרשים שדין הכנה אוסר שיום טוב ישמש את השבת, ה"כל שכן" של תוס' ברור. אם אסור ליום טוב שקדושתו קלה לשמש את השבת, כל שכן שאסור לשבת שקדושתה חמורה לשמש יום טוב, אבל אם דין הכנה מחייב שחפצי שבת יוכנו בחול ולא ביום טוב, אין ל"כל שכן" של תוס' מובן נשים לב, שרש"י הסובר שדין הכנה הוא דין במועד שמכנינים לו אינו מפרש כתוס', אלא מפרש (ד"ה ואין יום טוב מכין לשבת): "ויום טוב נמי קרוי שבת".

תוס' (ד"ה והיה) מקשה קושיה נוספת. תוס' שואל כיצד ניתן לבשל מיום טוב לשבת, והרי אסור שיום טוב יכין לשבת? תוס' מביא שתי תשובות לתרין שאלה זו:

א. "רבה גופיה אזיל לטעמיה דאית ליה הואיל ואי מקלעי אורחין חזי ליה השתא נמי חזי ליה" [נבאר את תירוץ התוס'. הגמ' בפסחים (מו:)] מקשה כיצד עירוב תבשילין, שהוא דין דרבנן, יכול להתיר לבשל מיום טוב לשבת, והרי הוא עובר על איסור "כל מלאכת עבודה לא תעשו". הגמ' מביאה שני תירוצים לשאלה זו: 1. מהתורה מותר לבשל מפילו מיום טוב לחול, שהרי יש סיכוי שיבואו אורחים, והוא ישתמש באוכל לצורך יום טוב. הפוטנציאל להשתמש באוכל ביום טוב מגדיר את כל תבשיליו כתבשילים שהתבשלו לצורך יום טוב. חכמים אסרו לבשל מיום טוב לחול, והתירו לבשל לשבת כשעושה עירוב תבשילין. 2. אסור מהתורה לבשל מיום טוב לחול, אבל מותר לבשל מיום טוב לשבת. היתר התורה לבשל לצורך אוכל נפש אינו מתייחס ליום טוב בלבד, אלא מפילו לשבת הסמוכה ליום טוב, "דתרוייהו שבת איקרו" (רש"י שם ד"ה מדאורייתא צורכי שבת). תוס' סובר שכשם שדין "הואיל ואי מקלעי אורחין", פותר את בעיית מלאכה מיום טוב, כך הוא פותר את בעיית הכנה].

ב. דין הכנה מתייחס להכנה גמורה בלבד של דבר שאינו בעולם, אבל אוכל הקיים בעולם וחסר בישול מוגדר כ"מוכן", שבישול הוא "תיקון בעלמא" ואינו מוגדר כהכנה.

התירוץ השני של תוס' מובן לפי שתי הדרכים להבנת דין הכנה. התירוץ הראשון מובן רק אם אנו מבינים שדין הכנה הוא דין ביום טוב המכין, ודין "הואיל ואי מקלעי אורחין" מגדיר את הכנתו כהכנה לצורך יום טוב עצמו ולא לצורך שבת. אבל אם דין הכנה הוא דין בשבת שמכנינים לה, מדוע "הואיל" פותר את בעיית הכנה, והרי בסופו של דבר צורכי שבת לא הוכנו מיום חול אלא מיום טוב.

בעל המאור [א.] מפרש: "טעם הכנה דרבה במשנתנו זו ובכל הדומה לה יותר רחוק מכל שאר הכנות האמורות בתלמוד לענין מוקצה שאין בזו שום סרך מוקצה אלא שאין מותר בשבת דבר שנברא ביום טוב מאתמול ולא ביום טוב דבר שנברא בשבת מאתמול ואין בזה שום סרך מוקצה אלא גזירת הכתוב כך היא". בעל המאור מסכים עם רש"י, שדין הכנה הוא דין במועד שמכנינים לו, ולכן הוא מנסח "אין מותר בשבת דבר שנברא ביום טוב מאתמול" ואינו מנסח, "אסור ליום טוב להכין לשבת שאחריו", אבל הוא מדגיש שדין הכנה אינו קשור לדין מוקצה, ואינו מחייב להכין צורכי שבת ביום חול, אלא גזרת הכתוב לאסור להכין צורכי שבת ביום טוב.

סיכום

שלוש שיטות בראשונים בדין הכנה:

מהדורה ראשונית ללא הגהה

- א. רש"י: דין מדיני מוקצה שחובה להכין צורכי שבת ויום טוב ביום חול בלבד.
- ב. בעל המאור: גזרת הכתוב, שאסור להכין צורכי שבת ביום טוב.
- ג. תוס', רמב"ן: איסור על יום טוב להכין צורכי שבת.
- בין השיטות השונות יש כמה נפקא מינות:
1. לשיטת בעל המאור, תוס' ורמב"ן מהתורה שבת מכינה לעצמה, ורק יום טוב אינו מכין לשבת, לשיטת רש"י אף מהתורה שבת אינה מכינה לעצמה.
  2. לשיטת רש"י, השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מותר לאוכלן רק ביום טוב דעלמא, אבל אסור לאוכלן ביום טוב אחר שבת, שהרי הביצה נגמרה או ביום טוב או בשבת, וממה נפשך אסורה באכילה¹.
- הראשונים דנים מהי ההכנה האסורה מיום טוב לשבת ומשבת ליום טוב, האם גם בישול נכלל בה או רק יצירת דבר שאינו בעולם. הרמב"ן סובר שבישול מיום טוב לשבת אסור מדין הכנה [רבה ורב חסדא (פסחים מו): החולקים האם צרכי שבת נעשים ביום טוב חולקים בדין הכנה], התוס' מביא שתי דעות האם בישול אסור מדין הכנה, או שהוא "תיקון בעלמא" ואינו נכלל בדין הכנה. החינוך [מצוה רצח] סובר שבישול אינו נכלל בדין הכנה, ולכן הוא מגיע למסקנה שמהתורה רק ביצה שנולדה בשבת שאחר יום טוב אסורה מדין הכנה.

הלכה

השו"ע [סי' תקיג סע' א, ז] פוסק שביצה שנולדה ביום טוב אסורה באכילה, ואם שחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותר לאוכלן אפילו ביום טוב שלאחר שבת.

¹ כך מפורש במיזחוס לשיטה מקובצת [ד"ה רבה לטעמיה], לשאר הראשונים, ניתן להבין שהביצה מותרת [עיי' רשב"א (ד"ה ואם איתא) הדין בדין זה].